

SVEDELIUS, WILHELM ERIK
KULLBERG, NILS AXEL

Slaget vid Uddevalla år 1677.

Uppsala
1851

EOD – Miljoner böcker bara en knapptryckning bort. I mer än 10 europeiska länder!

Tack för att du väljer EOD!

Europeiska bibliotek har miljontals böcker från 1400-till 1900-talet i sina samlingar. Alla dessa böcker går nu att få som e-böcker – de är bara ett musklick bort. Sök i katalogen från något av biblioteken i eBooks on Demand- nätverket (EOD) och beställ boken som e-bok – tillgängligt från hela världen, 24 timmar per dag och 7 dagar i veckan. Boken digitaliseras och blir tillgänglig för dig som e-bok.

EOD bokens fördelar!

- Få samma utseende och känsla som med originalet!
- Använd ditt standardprogram för att läsa boken på skärmen, zooma och navigera genom boken.
- Skriv ut enstaka sidor eller hela boken.
- *Sök:* Använd fulltextsökning för enskilda fraser.
- *Klipp & klistra:* Kopiera bilder och delar av texten till andra applikationer (t.ex. ordbehandlingsprogram).

Villkor för användning

Genom att använda EOD-tjänsten accepterar du de villkor som ställs av biblioteket som äger den aktuella boken.

- Villkoren på svenska: <http://books2ebooks.eu/odm/html/nls/sv/agb.html>

Fler e-böcker

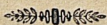
Redan nu erbjuder 30 bibliotek från 12 europeiska länder denna service.

Mer information finns tillgängliga via <http://books2ebooks.eu> alla boken.

- <http://search.books2ebooks.eu/>

Hist.
N
Cxi
(18)
o

SLAGET VID UDDEVALLA
ÅR 1677.

Akademisk Afhandling

med Philosophiska Facultetens samtycke

och

under inseende af

MAG. WILHELM ERIC SVEDELIUS,
Adjunkt i Historia och Statistik,

För Philosophiska Graden

författad och till offentlig granskning framställd.

af

NILS AXEL KULLBERG,
af Vestgöta Landskap,

å Gustavianska Lärosalen den 13 Juni 1851.

STOCKHOLM.

Chingren och Hultman,
1851.

STADT UND UMGEBUNG

1857

Einige Angaben sind nicht zu verlässen, da sie aus
den für die Karte in Betracht kommenden Jahren
nicht zu entnehmen sind. Die Angaben sind
jedoch in der Regel annähernd richtig.

Die Angaben sind in der Regel annähernd richtig.
Die Angaben sind in der Regel annähernd richtig.
Die Angaben sind in der Regel annähernd richtig.
Die Angaben sind in der Regel annähernd richtig.
Die Angaben sind in der Regel annähernd richtig.

Die Angaben sind in der Regel annähernd richtig.
Die Angaben sind in der Regel annähernd richtig.
Die Angaben sind in der Regel annähernd richtig.
Die Angaben sind in der Regel annähernd richtig.
Die Angaben sind in der Regel annähernd richtig.

Die Angaben sind in der Regel annähernd richtig.
Die Angaben sind in der Regel annähernd richtig.

Den händelse, som utgör hufvudämnet för dessa blad, är säkert för mängden af Svenskar litet eller intet bekant. Obedtydlig både för sig och till sina följder skulle den också föga förtjena en närmare uppmärksamhet, så framt den ej inom Danmarks historia blifvit upphöjd till rang och värdighet af ett ordentligt fältslag och der fått paradera som en ogement stor seger öfver Svenskarne. Denna föreställning har också blifvit adopterad af Svenska författare, hvilka vid teckningen af denna sina landsmäns olycka uteslutande begagnat Danska källor. Så ridderligt detta förtroende för en fiendes utsago än kan synas, bör man dock ej förgäta, att äfven inför historiens domstol gäller den gamla rättsprincipen: *audiatur et altera pars*. Hurvida dess tillämpning på nyssnämnde fall kan vara af någon vigt vilja vi i det följande söka utreda.

Den för Svenska vapnen så olyckliga Gyldenlöws-fejden hade redan i tvenne år med svärd och brand ödelaggt det medlersta Sverges vestliga provinser, då Riks-Kanslern Magnus Gabriel De la Gardie i October 1676 erhöll sin Konungs fullmakt, att under följande året vara general en chef för de på denna sida sammandragna Svenska trupper. Den 23 följande Juni lemnade han Stockholm, och anlände den 12 Juli till Götheborg, för att mottaga befälet öfver en corps, som hvarken var talrik eller väl disciplinerad. I den på Riks-Archivet förvarade relationen om detta fälttåg heter det, att »de trouppar, som formerade detta lägret, mycket svagare var, än man sig förhåpning gjort hade, och befunnes af sådan beskaffenhet, att med dem ej stort stog at hazardera.»*) Detta allmänna utlåtande är bekräftadt genom en mängd speciella uppgifter. Med den omständighet, som utmärker De la Gardies skriftsätt får man minst *en*, stundom två gånger, i hvarje bref veta, att Dalkarlarne, som utgjorde hälften af hela arméen, voro

*) *Riks-Arch.* Uthförligh och sanfärdigh relation om af det som i militäractioner passerat är i Bohuslän den sommaren 1677.

rätt besvärliga att handskas med, och att de, i motsats till nutidens krigare, ofta kunde hafva annan vilja och andra tankar, än både deras konung och general. I ett bref, dateradt Wenersborg den 14 Aug., berättar han bland annat, att de på intet sätt »låta sig persuadera att marchera åt Skåne. Dhatt H. Landzhöfdingen Duwalt betygar; med möda och äre här att bruka till soldatetienst, emedan de af intet annat gerna villia velta än att allenast en corps gå på fienden här löst, altidh betygandes att få när deras tidh är ute, gå hem igien, moste jag alltså dhem mycket laggrant hantera». I ett annat bref från Uddevalla af den 20 Aug. underrättas konungen, »att de mycket besvärligen sig låta bruka till allehanda såldatetienst» och i ett tredje från Berg af den 25 samma månad, att de redan »begynna att längta hem, och förmenandes sig vara ett fritt Folk och inga soldater, mycket varsamt villia vara hanterade.» De la Gardie gör allt för att hålla dem »i godt humeur och att bringa dem i den resolution något än att dröja». Det anförda torde vara nog för att visa härens disciplinära tillstånd. Beträffande dess antal innehåller det första af de citerade breffen noggranna uppgifter. Carl XI hade begärt, att De la Gardie skulle sända någon del af sina truppar till Skåne, att förstärka den der förlagda arméen. Bland flere andra skäl, som hindrade De la Gardie att efterkomma konungens önskan, anför han också sina truppars fåtalighet. Sedan han uttryckligen nämnt, att Dalkarlarne, 1500 till talet, utgjorde *hälften* af hela hans styrka, fortfar han till yttermera visso: »När nu sålunda först dhe 500 till Götheborgs guarnison, och hvadh elliest dheraf i Ryttare och dragouner till Elfvens defension nödvändigt vara måste och sedan de 1500 Dahlekarlar afdragas, är icke öfver 1000 man igen, ty hehla min force icke stiger öfver 3000 man.» Att det uppgifna antalet sedan undergått någon förändring före den afgörande dagen, är så mycket mindre troligt, som han ej nämner ett ord derom i något af sina senare bref. Deremot skriver De la Gardie ännu den 25 — tre dagar före det s. k. slaget — att den ifrågasatte truppsändningen till Skåne är aldeles omöjlig för honom, »som een så lång Grentz hafuer att defendera, medh så ljtet fälk.»

Man bör ej förbise, att dessa uppgifter äro lemnade *före* slaget, då ännu ej något skäl kunde finnas för handen, att

förringa sin egen styrka och med detsamma skymfen af ett nederlag. Det finnes således ingen anledning att betvifla righeten af det uppgifna antalet, som äfven vinner ny bekräftelse af De la Gardies rapport *efter* träffningen. Detta har dock ej hindrat den Danska Generalen Degenfeldt, att i sin rapport om slaget uppgifva Svenskarnes nummer till 8000. *) En annan Dansk, Friedenreich, har ej ens ansett detta förslå, utan huggit till med en rund summa af 10000, troligen för att få Svenskarnes ungefär dubbelt så talrika som Danskarne, och med detsamma naturligtvis de senares ära fördubblad.

En tredje **) har gått ännu längre och stärkt den sistnämnda summan med ännu ett tusental, men deremot gjort den Danska hären 2,600 man svagare, än den commenderande Danska generalen sjelf uppgifvit.

Redan denna brist på öfverensstämmelse hos de Danska författarne visar, att minst tvenne af dem måste hafva orätt. Att detta också är fallet med den tredje är genom citater ur De la Gardies bref redan styrkt.

Att deremot den fiendtliga arméen var minst 5,600 man stark finner man af Degenfeldts nyss återopade rapport. Man kan derföre omöjligen misstänka, att den varit fåtaligare. De la Gardie säger i sitt bref af den 14 Aug., att han för en tid sedan tillsändt Konungen en specification af fiendens trupper, »som ej komma öfver 7,000 man.» Längre ned tillägger han: »Huru stark han egentligen är, kan jag ej veta, men mycket skryta Bohus Länns Invånarne derom.» De la Gardies samvetsgrannhet, att ej helt enkelt taga en summa i luften, intresserar just genom contrasten.

Af det ofvan anförda synes således, att det förut antagna förhållandet mellan båda arméernas stridskrafter så till vida är origtigt, som det var *den fiendtliga arméen*, som var dubbelt så stark. — Då nu Friedenreich aldrig nämner den Danska

*) Fryxell Handl. rörande Sverges historia. 1. Del. sid. 377.

**) Allen. Haandbog i Fædrelandets Historie. Fjerde udgav. der det sid. 439 læses: »General Lövenhjelms vandt senere en berømmelig Seir ved Uddevalle i Bohuus, hvor 3000 Danske jode 11,000 Svenske paa Flugt.» Faye i sin Norriges Historia öfverensstemmer med Allen.

arméen, utan att bifoga epithetet »lille», *) vill det synas som detta borde hänföras till något annat, än dess antal.

Vi vilja nu försätta oss till krigets skådeplats och söka följa de båda arméecorpsernas rörelser, närmast före deras sammanträffande vid Uddevalla. **) Som vi redan nämnt anlände De la Gardie först den 12 Juli till Götheborg, just medan fienden som bäst var sysselsatt med Carlstens belägring. I stället för att genast och med all makt söka undsätta denna vigtiga plats, som han tyckes hafva ansett så godt som till spillo gifven, lät Riks-Kanslern vid Restad slå en bro öfver Götha-elf, i akt och mening, att »göra fienden een ombrage af någon entreprise.» Samtidigt uppbådade han hela landet och samlade de trupper, som kunde tillvägbringas. Som det synes var hans plan att härigenom draga fiendens uppmärksamhet åt ett annat håll och sålunda tvinga honom att lemna Marstrand. Likväl capitulerade fästningen 14 dagar innan brobyggnaden blef färdig. Emellertid skola dessa tillställningar haft den verkan, att fienden af fruktan för dem först drog sig till Uddevalla den 9 Aug. och tvenne dagar senare öfver passet vid Qvistrum, för att förena sig med nya trupper från Norge. För att likväl alltmer styrka fienden i den tron, »att man ämnade densamma med vigeur angripa,» gick De la Gardie öfver den nyss nämnda bron och slog läger vid Wenersborg. Med sin ööfvade och fåtaliga armée vågade han ej vidare framrycka, förrän han fått säker underrättelse, att fienden dragit sig nog långt tillbaka, för att ej så snart kunna vara att återförvänta. Då man nu från flera håll iahämtade, att fienden retirerat ända till Svinesund, beslöt De la Gardie att gå honom närmare, för att på en gång få reda på hans styrka och hans planer. Han lät derföre sina ryttare och dragoner

*) *Friedenreich*. Christian V:s Krigs-Hist. 11 Deel. sidd. 83—87.

**) Till undvikande af alltför täta hänvisningar till noterna anmärktes, att alla nedan förekommande uppgifter, så vidt deras källa ej serskildt oberopas, äro hämtade ur det på Riks-Archivet befintliga documentet: *Uthförligh och sansfärdigh relation af det som i militaractioner passerat är i Bohus lähn denne sommaren år 1677*: Att denna relation tillkommit under Riks-Kanslern De la Gardies auspiciär är så mycket sannolikare, som den förut förvarats på det gamla Herresätet Tidö, hvilket 1706—1721 tillhörde hans son, Grefve G. A. De la Gardie.

under Öfverste Breitholtz framrycka till Uddevalla, »hvilka strax med partier recognoscerade först till Qvistrum och sedan till Svarteborg.» Då alla dessa »partier» berättade, att ingen fiende fanns på denna sidan Wethlandabro *), avancerade Rikskanslern med den öfriga hären till Uddevalla, i afsigt »att obliigera fienden att quittera Bohuus Lähn.» **) Anländ hit den 17 Aug., lät han besätta passet vid Qvistrum med en stark förvakt af ryttare och dragoner. Sjelf stannade han med återstoden af trupperne i Uddevalla, emedan han fruktade att fiendens reträtt endast var en list, hvarigenom den ville narra honom in i Norge, för att under tiden ostörd kunna företaga något mot Götheborg. På denna plats fästade De la Gardie sin synnerliga uppmärksamhet. Också hade den der förelagda garnisonen börjat insjukna, och commendanten på stället, Generallöjtnant Mörner, hade hos honom enständigt anhållit, att i händelse af ett anfall kunna påräkna hans bistånd. ***)

I stället att begagna sig af fiendens anbud att förfölja, lät De la Gardie befästa den position, han innehade, och iståndsatte den på ett berg †) invid staden belägne »gamble skantzén.» Måndagen den 20 commenderades Öfverste Breitholtz med några compagnier ryttare och dragoner och 600 man fotfolk åt Lyngskihle, ††) för att derifrån gå öfver till Oroust och försäkra sig om denna ö. Att facilitera öfvergången, beordrades Generaladjutanten Gripenwald till samma ort. Besättandet af Oroust och Tjörn var af vigt för De la Gardie, emedan de bildade en naturlig förmur för hans ställning vid Uddevalla, hvaremot de i fiendens händer kunnat blifva en beqväm utgångspunkt för hans operationsplaner både på denna stad och Götheborg. De bidrag, öarne borde kunna lemna till arméens proviantering, ingingo äfven i De la Gardies beräkningar. Fiendens täta brandskattningar i de mot Norge liggande provinserna och en nu för dörren stående missväxt väckte

*) Belägen i Wätte härad och Skee socken.

**) *Riks-Arch.* De la Gardies bref från Uddevalla af d. 20 Aug.

***) *Riks-Arch.* Brevet från Berg vid Svanesund af den 25 Aug.

†) Det nu s. k. Skansberget strax yester om staden.

††) Nu Ljungskihle, en i Ljungs socken af Fräkne härad inskärande hafsvik.

bekymmer för truppernas underhåll på längden. Också ansåg Riks-Kanslern företaget vara af sådan vikt, att han följande dagen i egen person begaf sig till Ljungskihle. I saknad af flottor och färjor, som man för tillfället måste anskaffa, kunde Öfverste Breitholtz ej genast sätta sina trupper öfver till ön. Under tiden hade fienden från Nötesund *) och Svansund **) anländt dit och började beskjuta Svenskarne, vid hvilket tillfälle likväl Riks-Kanslern honom så »benevolent», att han samma dag på aftonen med sina 14 Skärbåtar och Galejor måste draga sig tillbaka till Svansund, dit Riks-Kanslern samma afton följde efter. En häftig storm, som hela följande dagen (den 23) hindrade fiendens farkoster att utlöpa och tvang dem att ligga invid land, erbjöd ett gynnande tillfälle att aldeles förstöra dem. Men de fältstycken, som på en annan väg skulle möta De la Gardie vid Svansund, och utan hvilka ingenting kunde uträttas, kommo aldeles försent. Likväl hade Öfv. Breitholtz fredagsmorgonen i dagningen kommit öfver till ön. Med musköt- och styckeskott tvingade han den i grannskapet varande fienden att lemna sundet och gå till sjöss. Sedan nu farvattnet mellan de båda sunden var fritt från fiender, var De la Gardies afsigt, att med skansar befästa båda dessa ställen. Han skulle härigenom vinna tvenne väsentliga förmåner: för det första skulle han förhindra fienden, att från sjösidan oroa Uddevalla, och, hvad som var lika viktigt, han skulle häraf äfven erhålla den »avantage, det han i från Oroust och Koön, så väl som af det öfriga i Boohuus lähn, skulle kunna nyttja subsistence till arméens underhållt, hvilka medell öfvermottan af nöden vore.»

På verkställigheten af dessa planer arbetades nu öfverallt och på allt sätt. Öfverstlöjtnant Durel afärdades till Nötesund, att befästa denna punkt. Landshöfdinge Duwalt, som med sina Dalkarlar var kvar i Uddevalla, lät med all flit arbeta på den dervarande skansens iståndsättande. Samtidigt uppbådades den i diverse läger vid Göthaelf och på Dalsland spridda allmogen, för att på de viktigare ställena användas.

*) Skiljer nordostligaste delen af Oroust från Skredvikslandet.

**) Skiljer något söder om Ljungskihle, sydostliga delen af Oroust från fastlandet.

Men huru alla dessa förslager genom fiendens hastiga ankomst blefvö om intet skola vi strax få se.

Fredagen den 24, medan Riks-Kanslern ännu var vid Svansund, inlopp den underrättelsen, att fienden var i antåg från Svinesund. Ehuru denna nyhet motsades både af flera trovärdiga personer och af några öfverlöpare, ansågs dock rådligast att vara beredd på allt, och ordres affärdades genast till Öfverste Breitholtz, att med allt sitt folk — ett Compagni dragoner och 30 ryttare blott undantagna — lemna Oroust och öfver Nötesund begifva sig till Qvistrum med sina ryttare och dragoner; infanteriet skulle han låta marchera till Uddevalla. Tillika erhöll Durel befallning, att, så snart Breitholtz kommit öfver sundet, i förväg aftåga till Qvistrum med sitt folk och tvenne fältstycken. Lördagsaftonen i solnedgången anlände Durel till Qvistrum och mottog af chefen för den der ställda förvakten den underrättelsen att de ända till Svarteborg utsände spejarne ej varsnat någon fiende. Men Durel, som sjelf ville göra sig försäkrad om förhållandet, upptäckte, just då han visiterade vakterna, de fiendtliga förposterna på andra sidan passet, äfvensom en del af hufvudstyrkan. Ett ilbud afsändes söndagsmorgonen för att gifva Riks-Kanslern del af förhållandet. Svaret lydde, att man skulle hålla god vakt och stundeligen afbida Öfverste Breitholtz' ankomst. Måndagen den 27 framkom också Breitholtz tidigt på morgonen, då i det samma fienden från motsatta sidan af passet började gifva eld från 10 kanoner, och det med den effect, att Breitholtz såg sig föranlåten till Riks-Kanslern affärda en courir med den föga lugnande underrättelsen, »at fienden så starkt medh stycken och musquetter våra incommoderade, at han ej kunde veta huru länge det ville för honom möjligt blifva passet at mainteneras.» Men knappt hade couriren framfört sitt ärende förrän han hals öfver hufvud tillbakaskickades med den kategoriska hälsningen, att passet skulle »mainteneras.» Riks-Kanslern sjelf kastade sig i en kalesch, för att skynda till stället, och förutskickade i ifvern ännu en courir med samma hälsning. Inom en halftimmas tid var denne tillbaka och medförde den underrättelsen, att Svenskarne redan förlorat sin ställning och nu antågade i forcerad marche. Riks-Kanslern, oangenämt öfverraskad genom detta budskap, satte sig till häst och red i vre-

desmod trupperne till mötes. På hans fråga, hvad som kunnat förmå dem att lemna passet, förklarade Öfverste Breitholtz att det varit alldeles omöjligt att försvara en sådan position, och beropade sig dervid på alla officerarnes vittnesbörd. Dessutom hade Generallöjtnant Mörner endast tvenne dagar förut försäkrat Riks-Kanslern, »at ingen skulle Qvistrum maintenera.» *) Trösten var klen, kanske ursäkten också. Det säkra var, att en vigtig plats var förlorad och med detsamma fienden oförhindrad att framrycka åtminstone till Uddevalla. Det återstod nu ingenting annat än att concentrera sin styrka på denna punkt och der bjuda den framträngande fienden spetsen, Då Riks-Kanslern måndagsaftonen återkom till Uddevalla blef han af Landshöfdinge Duwalt varnad, att i tid taga sig tillvara för Dalkarlarnes »irresolution»; man hade på dem ej stort att räkna. De la Gardie, som samma afton gick till dem och inlät sig i samtal med dem, märkte nog »at der intett fans någon god resolution.» Med en sådan sinnesstämning hos en del af arméén ansåg han betänkligt, att afvakta fiendens ankomst. Han ansåg säkrare att i god ordning draga sig tillbaka mot Göthaelf. I ett bref från Forstena af den 29 Aug. uppgifver han ett helt annat motiv för detta oväntade beslut. Det heter nemligen der: »Jag lätt altså» (efter uppgifvandet af Qvistrum) »Cavalleriet och Dragonerna conjungera sikh medh Infanteriet vidh Uddevalla, och emedan Jagh nogsampt didjudicera kunde dhett fienden en vigtig dessein hafva moste, emedan han så tyst avancerade, och lell medh en stor force, ty var Jagh strax j dhe tankar, at retirera migh åth Elfven igen.»

*) Dessa intyg stå illa tillsammans med den beskrifning af Qvistrums-passet, som man läser i *Holmbergs Bohusläns Historia och Beskrifning* III del. sid. 43—44. Enligt denna bör en jemförelsevis underlägsen styrka kunna bestrida den norrifrån kommande fienden öfvergången. Holmberg tror, att Svenskarnes flykt vid detta tillfälle bör förklaras »antingen deraf, att öfvertygelsen om positionens fasthet gjort dess försvarare för mycket säkra för öfverrumplingar, eller förledt härförarne att hit detachera en alltför underlägsen styrka.» Kanhända samverkade båda dessa skäl. — I ett bref från Uddevalla af den 27 Aug. — förmodligen så tidigt på morgonen, att han ännu ej erhållit kunskap om fiendens ankomst till Qvistrum — skrifver De la Gardie till Carl XI, att han låtit »alla tropparne till häst marchera och sig settia vid Qvistrum, hvarest vattnet nu är så högt, att Fienden näpligen skall kunna komma öfver.»

Då De la Gardie ofta i sina föregående rapporter nämnt, att han aldrig gjorde sig säker för den med nya stridskrafter förstärkta fiendens ankomst, ser man icke hvarföre han just nu borde blifva så öfverraskad, att se sin väntan uppfylld. Åtminstone kan det ej gälla som en giltig ursäkt för en reträtt. Emellertid blef, af en eller annan orsak, i fullt krigsråd beslutadt, att »retiraden» såsom »hög nödig» borde skyndsammelig verkställas. Ordres utdelades att hålla sig marchefärdig. Vid samma tid erfor man af en nyss hemkommen recognosceringstrupp, att fienden ännu ej kommit öfver Qvistrums-passet. Endast dess förposter hade man varseblifvit vid Saltkällan. Då fienden således hade två mil att tillryggalägga, för att komma till Uddevalla, och Svenskarne blott en half mil till Kobro*), ansåg man sig hafva god tid, att med all ordning draga sig tillbaka.

Till den ändan anordnades så, att först de sjuka, jemte artilleriet och trossen, skulle begifva sig på väg, och derefter infanteriet. Ryttnarne och dragonerna skulle sist afmarchera, emedan de i värsta fall äfven i fiendens åsyn kunde draga sig tillbaka. För att likväl, i händelse af fiendens oförmodade ankomst, kunna göra något motstånd och åtminstone en stund uppehålla honom, lät Riks-Kanslern en Kapten med 100 »musqueterare» intaga ett högt berg på ena sidan om vägen. Gent deremot, »på een bequem orth,» planterades tvenne fältstycken. Ett annat batterie af 6 fältstycken placerades så, att den långs framåt kunde bestryka den väg, på hvilken fienden skulle anrycka.

Tillika var Öfverste Breitholtz beordrad, att med sina ryttare och dragoner avancera längre fram på slätten, för att derigenom betäcka infanteriets aftåg.

Så var allt bestäldt, och just nu omkr. kl. 2 efterm. skulde infanteriet afmarchera, då i detsamma en af förvakterna inberättade, att fienden var i grannskapet. Man ansåg det nästan omöjligt, att han så skyndsamt kunnat tillryggalägga de tvenne milen från Qvistrum, och trodde derföre i början, att det endast var hans förposter. Men Riks-Kanslern, som kände sin man, och väl visste, »at den alldrig något entreprenade, uthan det skedde med hela dess macht, judicerade strax saken af större importance». Han sjelf och Rikstygmästaren

*) Kallas nu Kuröd.

Sparre, hvilken just i detta ögonblick ankom, satte sig båda till häst, för att med den skyndsambhet, som saken fordrade, kunna reda allt. Infanteriet beordrades att fullfölja sin marche enligt förut erhållna ordres. De på fältet framryckta ryttarne och dragonerna drogo sig ett stycke tillbaka och rangerades i tvenne afdelningar på något afstånd från hvarandra, för att i denna ställning mottaga fienden. Striden började vid en främst vid avenuen belägen skogsbacke, hvarifrån fienden lossade några skott på Svenskarnes förvakt, hvilken, utan att svara, genast drog sig tillbaka. Fiendens »seureurs» avancerade då till en annan närmare staden belägen höjd. Tvenne svenska styckeskott voro dock nog, för att härifrån drifva dem »i confusion» tillbaka. Ingen enda fiende kunde nu vidare upptäckas, endast några fanor varsnades i den först omtalte skogsbacken. Det visade sig likväl snart, att dessa tillställningar endast voro en list af fienden. Ty en dragonofficer, som med 50 män var commenderad till en bergshöjd vid avenuen, ett stycke framom det berg, som innehades af de 100 musqueterarne, inrapporterade, att fienden med sina brigader tågade omkring båda bergen. Afsigten kunde påtagligen ej vara någon annan, än att bemäktiga sig bryggan vid Kobro och derigenom afskåra reträtten. För att hindra honom härifrån afsände De la Gardie genast en major med 2 compagnier ryttare och 2 starka trupper dragoner, som skulle besätta och försvara passet till dess infanteriet hann ankomma. Samtidigt gafs ordres, att fältstyckena skulle draga sig tillbaka. Så snart fienden märkte att infanteriet afmarcherat och att fältstyckena bortfördes, framryckte han med sitt cavalleri mot våra trupper. Hans anfall lättades betydligt äfven derigenom, att de på bergshöjderna uppställda 100 musqueterarne, äfven som de 50 dragonerna måst retirera, för att ej blifva afskurna af fienden.

De la Gardie, som nyss sett hela fältet fritt från fiender och derföre ej väntade något så hastigt anfall, hade ridit in till den ett stycke från trupperna belägna staden. Då han efter en kort stund återvände och kom till stadsporten, förnam han, att de fiendliga musqueterarne ryckt fram och intagit de »hyttor» (baracker), der det svenska fotfolket stått, samt derifrån börjat beskjuta det på fältet uppställda cavalleriet.

Det blef då nödvändigt att låta äfven detta draga sig tillbaka. Lif-Compagniet, som bestod af adelsfanan, beordrades att fatta posto vid norra stadsporten. Men innan detta hann verkställas voro de Svenska trupperna redan i full flykt och fienden i hamn och häl efter dem. Öfverstlöjtnant Linsen, som med sista brigaden af infanteriet endast hunnit ett kort stycke väg utom östra stadsporten åt Kobro till, fick befallning att intaga en gärdesgård utmed landsvägen och med muskötteld söka uppehålla fienden. Men hvarken denna trupp eller cavalleriet visade någon lust att hålla stånd. Både de ena och de andra flydde hals öfver hufvud, och för att ännu mer öka oredan och villervallan blandade sig ryttarne bland fotfolket. Då Rikstygmästaren Sparre skulle söka förmå dem att hejda sig och hålla stånd, befann han sig helt plötsligt midt bland de fiendliga skarorna och räddade sig endast med yttersta nöd från att bli tillfångatagen. *) Äfven De la Gardie och Breitholtz gjorde allt sitt till för att återkalla trupperna till sin pligt. Men förgäfvos. Allt var som förgjort. I vildaste flykt och fullkomligaste oordning bar det blindt af till Kobro.

Öfverstlöjtnant Aminoffs brigad, äfvensom trenne brigader Dalkarlar, hvilka först aftågat, voro redan komna öfver bron. Men de trenne sist ankommande brigaderna under öfverstlöjtnanterna Mentzers, Sasses och Linses befäl ledo så mycket hårdare af den häftigt påträngande fienden. En del af dem blefvo nedhuggna eller tillfångatagna innan de hunno bron, och af dem som framkommo dit blefvo många under den allmänna oredan nedträngda i strömmen och drunknade. Utan svårighet skulle nu fienden framryckt öfver bron och aldeles tillintetgjort återstoden af Svenska arméen, så fram ej *en enda* man egt nog själsnärvaro, att inse och alböja denna olycka. I spetsen för sin lilla trupp bjöd öfverstlöjtnant *Aminoff* den våldsamt framträngande fienden att stanna och kastade honom tillbaka öfver bron. Fyra behjertade Dalkarlar voro sedan tillreds att i fiendens åsyn rifva densamma.

*) Degenfeldt berättar i sin ofvan citerade rapport, att Danskarne voro nära att taga Riks-Kanslern till fånga. Då ingen af de svenska berättelserna veta något härom, är det troligt att Degenfeldt förväxlat Rikstygmästaren med Riks-Kanslern.

Härmed var både flykten och förföljandet slut. De la Gardie lät sina trupper draga sig tillbaka till Göthaelf, och uppådade ånyo allmogen i dessa trakter till landets försvar. Dessa anstalter hade den verkan, att fienden ej vidare för året lät höra af sig, om man undantager några obetydliga ströftåg i Bohuslän och på Dalsland.

Svenskarne hade likväl under den olyckliga reträtten lidit en rätt betydlig förlust. Enligt De la Gardies specification uppgingo Svenskarnes samtliga stridskrafter till 2,800 man *). Sin förlust uppskattar han sjelf i ett bref, dateradt Forstena den 29 Aug. — dagen efter slaget **) — till 500 man döde och fångne. Äfven blefvo 9 kanoner och lika många fanor och standarer fiendens byte. I den trenne månader senare uppsatta relationen har denna summa blifvit nedsatt till hälften, eller 250 man af gemenskapen, samt några officerare. Denna motsägelse kan dock till en del lösas, om man antager, att under flykten något hundrade man förirrat sig och senare återkommit till hufvudarméen, ehuru de genast efter slaget blifvit ansedda såsom fiendens offer. — Danskarne hafva, med tillbörlig consequens, uppgjort Svenskarnes truppstyrka och förlust i någorlunda billig proportion. Enligt dem blir de dödas och fångnas antal minst 1500. De tagna kanonerna räknas till 14, fanorna och standarerna till 19. — Som sin egen förlust nämna Danskarna blott General-Adjutanten Mohr jemte 4 à 5 dragoner. Denna uppgift kunde naturligtvis ej af Svenskarne controlleras.

Sådant var i hufvudsaken förloppet af denna händelse — en reträtt, ej ett slag — som sedan lemnat de Danska för-

*) Genom några papper, funna hos den vid Kobro ihjälskjutna Danska Generaladjutanten Mohr, upplystes att Danskarnes vid slaget närvarande trupper utgjort 13 brigader till fot och 14 squadroner till häst. Svenskarne räknade 7 brigader infanterie, tillsammans utgörande 1,800 man, 11 squadroner ryttare och dragoner, tillsammansagna 1000 man, således hela styrkan 2800 man. Danskarne ha sjelfve uppgifvit sin armée till 5600, således jemnt dubbelt så många som Svenskarne.

**) Slaget stod den 28 — ej den 29, såsom några origtigt påstå. Friedenrich, Faye och De la Gardie i sina bref och rapporter uppgifva enstämmigt den 28.

fattarne ett så rikt stoff till de mest öfverdrifna berättelser om Danskarnes hjeltemod och Svenskarnes feghet. Ingen lärer vilja påstå att Svenskarne uppförde sig bra. Den svåraste anklagelsen, man har att göra dem, är att de läto öfverrumpla sig. Detta, jemte några andra, hittills förbisedda, omständigheter, torde kunna förklara, om ej ursägta, möjligheten af ett, enligt de Danska källorna, obegripligt factum. Fåtaliga, odisciplinerade och illa utrustade, hade de att göra med en fiende, som var motsatsen till allt detta. Också förefaller det som om De la Gardie ej varit rätta mannen, att under sådana förhållanden föra högsta befälet. Vid genomläsningen af hans rapporter öfverraskas man af en förvånande planlöshet midtunder en uppsjö af planer. Tillika karakteriseras alla hans företag af en sällsam senfärdighet. Allt hvad som skedde, skedde för sent. Han märkte också snart sjelf, att han tagit sig vatten öfver hufvudet. Redan i början af hösten samma år begärde han sitt afsked, och erhöll det genast i ett temligen skarpt bref från Carl XI *). Den kungliga onåden räckte dock ej länge, ty redan i ett bref af d. 15 Dec. s. å. tackar konungen honom för den omsorg han velat draga om anstalten till landets defension vid afträde af hans deröfver »väl förde direction.» **) Af ett annat bref ***) af den 28 Juni s. å., der Carl XI uttrycker sin förhoppning att De la Gardie med sitt manskap skulle försvara Göthaelf, ser man också att konungen ej väntat sig några storverk.

*) Riksregistrat. 1677. III. 230.

**) Riksregistrat. 1677. III. 850.

***) Riksregistrat. 1677. II. 500.

www.books2ebooks.eu